

Henri Polaklezing, 14 mei, 2009

We trekken een parallel met ruim honderd jaar geleden toen de Joodse diamantbewerders in Amsterdam, aangevoerd door Henri Polak, een beter bestaan opbouwden. De vraag die we ons vandaag stellen is hoe groepen nu een vergelijkbare emancipatieslag maken en kunnen maken. Wat is de betekenis van succesvol ondernemerschap door Turkse, Marokkaanse of Surinaamse Amsterdammers voor zichzelf en hun gemeenschap

Job Cohen, burgemeester van Amsterdam, spreekt de Henri Polaklezing uit.

Medesprekers zijn:

Yalcin Cihangir, eigenaar en oprichter van De Fietsfabriek en verantwoordelijk voor de opmars van de bakfiets.

Patricia Zebeda, oprichter van www.filenetwerken.nl en uitvindend ondernemer.

voor het debat schuiven aan:

Robert Kloosterman, hoogleraar economische planologie aan de UVA

Kees Verhoeven, directeur MKB Amsterdam

Rachma El Mouden, directeur MAS dienstverleners. Zij heeft 400 mensen in dienst en levert schoonmaakdiensten, onderhoud en beheer en sinds kort ook beveiliging. Zij is lid van het dagelijks bestuur van de Kamer van Koophandel in Amsterdam

De Henri Polak lezing 2009

Door Job Cohen

Dit is een korte samenvatting. [\[link\]](#)Voor de volledige tekst [\[link\]](#)

De belangrijke sleutels om sociaal economische achterstanden op te heffen, zijn onderwijs en werk. Drie typen actoren spelen daarbij een rol - toen en nu: de overheid, georganiseerde groepen burgers, bijvoorbeeld vakbonden en individuen - eventueel met behulp van de kring van familie en vrienden.

Toen

In de tijd van Henri Polak werd het idee dat armenzorg een kwestie van karakterverbetering is, uitgedaagd door een nieuwe ideologie: de idee dat individuen zich pas kunnen verheffen na grootscheepse sociaaleconomische veranderingen. Dat is de ideologie van de arbeidersbeweging. Die beweging wil zich losmaken van bevoogdend paternalisme en de zuinigheid van de armenzorg. Deze radicalen staat een nieuwe sociale orde voor ogen. En

ze krijgen – zij het moeizaam – voet aan de grond. Dit leidt tot de geboorte van de verzorgingsstaat. Henri Polak was een belangrijke agendasetter. In de gemeente Amsterdam wordt na lang aandringen door de vakbonden en de gemeenteraad in 1903 een gemeentelijk verzekeringsfonds opgezet en wordt de Arbeidsbeurs – een voorloper van de huidige Dienst Werk en Inkomen – in 1908 een gemeentelijke dienst. Henri Polak is vanaf 1902 het eerste SDAP-raadslid in de Amsterdamse gemeenteraad.

Nu

Amsterdam behoort vandaag tot de tien belangrijkste handelscentra van de wereld en bij de snelst groeiende stedelijke economieën in Europa. In internationaal perspectief doen Nederland en Amsterdam het goed als het gaat om werkgelegenheid en armoede. Amsterdam haalt met 51% hoger opgeleiden de Lissabondoelstelling. In Amsterdam anno 2009 is de werkloosheid, dat wil zeggen het aantal ingeschrevenen bij UWV, 7,1%. Meer dan de helft van deze werkzoekenden is van niet-westerse origine en daarbinnen neemt het aandeel niet-westerse allochtonen toe. Meer dan een derde van hen heeft een opleiding op basisschoolniveau, een kwart heeft slechts een VMBO-opleiding. Ruim de helft van de werklozen is langdurig werkloos, een percentage dat lijkt toe te nemen. De afgelopen jaren omvatte het aantal minima, dat rond de 18% schommelt in Amsterdam, een steeds groter aandeel werkenden. Het aantal mensen met een bijstandsuitkering daalde daarentegen. Deze cijfers laten de gevolgen van de huidige crisis nog niet zien. Maar het is bekend: de vette jaren zijn voorlopig voorbij.

De rol van de overheid

Als het gaat om individuen die in de 21ste eeuw op eigen kracht uit achterstanden zijn gekomen ken ik prachtige voorbeelden; daar kan ik gemakkelijk een half uur mee vullen. Zoals Said Bensallam uit Amsterdam West, hardloper Akwasi Frimpong, rolmodellen als Ahmed Aboutaleb en Ahmed Marcouch. Bij de georganiseerde burgers, in dit geval de vakbeweging is emancipatie nauwelijks nog een agendapunt. De overheid – ik verwijs naar Romke van Veen, die staat voor de garantie van een zekere mate van sociale zekerheid; de bestrijding van willekeur in de verdeling van levenskansen; de bevordering van maatschappelijke integratie – heeft steeds meer aanpassingen doorgevoerd waarbij collectieve, beschermende arrangementen van de verzorgingsstaat vervangen werden door preventieve, activerende arrangementen. Die preventieve, activerende aanpak legt een belangrijke nadruk op individuele verantwoordelijkheden.

Dat neemt niet weg dat de overheid een essentiële en bepalende factor is geworden en gebleven. Daarom noemde ik Henri Polak – en met hem een groot aantal anderen – een grootse ‘agendasetter’, want sinds de totstandkoming en vervolmaking van dat ‘sociale

contract' waar hij en zijn kompanen destijds voor streeden, is de overheid verantwoordelijk voor die drie doelen die ik noemde; niet de kerk, niet de vakbonden of ruimer: het maatschappelijk middenveld, en het is – ondanks alle nadruk op eigen verantwoordelijkheid – evenmin zo dat mensen het maar zelf moeten uitzoeken.

Magere agenda

Nog altijd is er een verband tussen sociaal-maatschappelijke en economische *afkomst* en sociaal-maatschappelijke en economische *toekomst*. Het verband tussen opleidingsniveau en arbeidsmarktkansen is de afgelopen decennia alleen maar toegenomen en de positie van lager opgeleiden lijkt te marginaliseren. De recessie zal volgens deskundigen dit verschil alleen maar scherper maken. De werkloosheid onder laaggeschoolden is twee maal zo hoog als bij hoger opgeleiden. Dat de kansen op werk voor deze grote groep kleiner zijn dan voor hoger opgeleiden is in strijd met een van de wezenlijke verworvenheden waar begin van de 20ste eeuw voor gestreden is: het bestrijden van willekeur in levenskansen. Dat baart zorgen. Voor de problemen aan de onderkant van de economie is onze agenda behoorlijk mager.

Of het echt nodig is om het netto, en vooral het bruto minimumloon te verlagen, zoals Heleen Mees voorstelt, waardoor de arbeidsmarkt voor lager opgeleiden concurrerender wordt? Ik begrijp de discussie, die ons nog eens drukt op de vraag hoe de onderkant van de arbeidsmarkt kunnen stimuleren en de werkloosheid verminderen. Maar het is wel een hoge prijs na de strijd die de afgelopen eeuw gevoerd is om te komen tot een aanvaardbaar minimumbestaan. Er zijn wellicht andere manieren.

Wat te doen?

Maakindustrie koppelen aan creatieve industrie

Onlangs, op de arbeidsmarkttop die in Amsterdam werd gehouden, hield journalist Kees Tamboer (opnieuw!) een vurig pleidooi voor nieuwe vormen van de maakindustrie. Hij betreunde bijvoorbeeld dat wij er niet in geslaagd zijn om hier een bloeiende kleermakerindustrie op te laten komen; de Gümüs-sen hadden dat in zich. Moeten wij niet veel creatiever zijn in het koppelen van onze creatieve industrie aan de maakindustrie, en zou dat niet een deel van een antwoord kunnen zijn op die magere agenda?

Uitdagend en stimulerend onderwijs

Leerkrachten moeten leerlingen stimuleren, en daar heb je capabele leerkrachten en een stimulerende schoolomgeving voor nodig, twee zaken waar het helaas nog al eens aan ontbreekt. Een tijdje geleden bleek bovendien dat leerlingen uit achterstandsgroepen regelmatig een lager advies met betrekking tot het niveau van hun voorgezette opleiding krijgen dan op grond van hun citoscore gerechtvaardigd zou zijn.

Hogere kwaliteit in het onderwijs

De overheid moet zorgen voor goed opgeleide leerkrachten, en daar ontbreekt helaas nog vaak aan. Het onderwijs, maatschappelijk middenveld bij uitstek, moet zorgen voor goede scholen. Ook dat gaat bepaald niet goed genoeg.

Terugkoppeling onderwijs arbeidsmarkt

En het onderwijs moet gevoed worden door de arbeidsmarkt, opdat schoolverlaters ook werkelijk goed beslagen ten ijs komen. Het zijn onderwerpen waar de vakbeweging zich wat mij betreft uitvoerig mee mag bemoeien. Om nog maar te zwijgen van een *education permanente*.

Individen faciliteren

Daarmee ben ik tot slot terecht gekomen bij de *individuele* verantwoordelijkheid. De voorbeelden van mensen die zich op eigen kracht aan een achterstandpositie ontworstelen maken grote indruk. Toen en nu. Maar overheid en vakbeweging zijn essentiële facilitatoren; zonder die beide zouden heel veel minder individuen zover gekomen zijn, zonder hen zou de maatschappij zich niet ontwikkeld hebben tot de – ondanks alle gebreken en wensen - hoge graad van beschaving die we nu kennen. Onderwijs en werk waren en zijn de sleutels tot emancipatie uit een achterstandpositie. Maar daar hoort nog iets ongrijpbaars bij: motivatie. De wil om iets te bereiken, de wil om je talent te ontdekken en te ontplooiën. Anderen kunnen daarbij helpen, sterker nog: anderen zijn daarvoor nodig. Maar je moet het uiteindelijk wel zelf doen.

Yalcin Cihangir

[film over opening van de Fietsfabriek in Turkije]

Wij moeten nu ook Henri Polak zijn.

Ik ben de armste van mijn dorp in Anatolië geweest, en nu de rijkste. Ik ben gekomen als vrachtwagenchauffeur en heb wel dertig banen gehad. Door fietsen te repareren voor collega's ben ik met mijn bedrijf begonnen.

Nu breng ik werk naar mijn geboortedorp. Als er in elk dorp een fabriek is, kunnen de dorpelingen in hun dorp blijven. Ze hebben alles: bomen, stenen, aarde, truffels – behalve werk. Cihangir laat een film zien over de opening van de Fietsfabriek in Anatolië.

Patricia Zebeda

Als uitvinder word ik vaak bestempeld als dromer. Je moet een dromer zijn om iets te kunnen veranderen. Ik heb in de jeugdzorg gewerkt. Daar heb ik de 'ouderfabriek' opgezet. In plaats van het kind uit huis te plaatsen, haal je de ouder uit de situatie. Nu, met filenetwerken, zie ik de file als kans. Onderweg in de file verlies je energie, inspiratie, uren, geld. Files zijn een emotie – geen louter technisch probleem. Ik heb filenetwerken bedacht zodat je ook iets kunt winnen bij de file. Ga filenetwerken, dan heb je misschien niet jouw droom waargemaakt, maar wel de mijne.

Discussie

Kloosterman: Ook honderd jaar geleden ontstonden veel bedrijven, die nu groot zijn, door migranten ondernemers. Inmiddels is de industriële samenleving gekomen en gegaan, en ligt er een nieuwe kansenstructuur. Ook bij de eerste generatie migranten in de 70er jaren waren al veel ondernemers. De tweede en derde generatie is steeds vaker ondernemer in de zakelijke dienstverlening. Yalcin Cihangir is uniek met zijn SUV-fietsen. Hij koppelt in de maakindustrie Nederland aan Anatolie.

Hij stelt vragen aan de drie ondernemers: Hoe hebben jullie de start gefinancierd? Hoe was je huisvesting? Had je bedrijf ook in Rotterdam gevestigd kunnen zijn?

Cihangir: Ik heb ongeveer 50.000 geleend van mijn uitgebreide familie. Later nog eens 40.000 van een Nederlandse bank. Amsterdam heb ik gekozen omdat ik hier was. Het had ook Rotterdam kunnen zijn, dat maakt niet uit.

El Mouden: Ik kon niet lenen van familie. Ik heb 1500 geleend van een vriend, en 25.000 van de bank, dat was voor drie maanden salaris. Ik ben begonnen vanuit mijn slaapkamer. Al snel zaten we er elke dag met een paar mensen. Na twee jaar heb ik bedrijfsruimte gekocht. Het gaat niet om de bank, maar om de mensen die je vindt. Als je voor 120% droomt, komt 80% uit. We zijn intussen actief in de Randstad. Zakendoen is gunnen, je moet je netwerken opbouwen om te kunnen ondernemen.

Zebeda: ik ben net gestart met 40.000 van mezelf en geld van een privé-investeerder. Voor mijn plan heb ik in totaal 200.000 nodig. Dat heb ik nog niet. Ik werk nog vanuit huis, maar heb een oogje op een bedrijfsruimte in een bedrijfsverzamelgebouw. Amsterdam betekent voor mij: durven en doen.

Heb je een rol voor anderen, voor je omgeving?

Cihangir: Ik ben bezig vanuit de fietsfabriek een school op te zetten. Ik zie op de ROC's de machines stilstaan. Waar blijft het ambacht? We moeten niet investeren in onszelf en in de burens en niet beginnen bij China.

Mijn wereld is mijn land. Ik ben veel op de markt, ik luister goed naar de verhalen. Je moet het enthousiasme van mensen krijgen, dan krijg je hun ideeën. Ik heb een plan bedacht voor Amsterdam: maak een 'Istanbul' in Oost, 'Marakech' in Bos en Lommer, 'Suriname' in de Bijlmer.

El Mouden: Diversiteit is een feit. Ik ben er trots op dat ik veel Marokkanen in dienst heb. Dat betekent immers, als je zelf Marokkaans bent, dat je een heel goed imago hebt als werkgever. We zijn onlangs bekroond als lerende organisaties. Dat is voor mij persoonlijk heel erg belangrijk. Ik heb zelf weinig opleiding gehad. Ik zeg altijd: Je hoeft niet je hele leven bij mij te soppen. Met mijn bedrijf kom ik in heel veel Amsterdamse scholen. Mijn handen jeuken wel. Geef mij een school en kom na een jaar meten wat de resultaten zijn.

Verhoeven: Ik neem vanmiddag de rol van het maatschappelijke middenveld.

MKB-Amsterdam pleit bijvoorbeeld in het kader van de structuurvisie 2040, voor meer maakindustrie en om niet alleen in te zetten op groene, digitale, footloose industrie. Ik zie dat de netwerken nog wel langs elkaar lopen en niet gemengd zijn. Het is wel mijn ambitie om een divers netwerk te zijn.

Sterke ondernemers, zoals die hier vanmiddag aanwezig zijn, zien kansen in de crisis. Maar er gaan de komende tijd nog wel wat bedrijven omvallen. Daar moeten we met elkaar toch nog heel wat opvangen.

Tot slot:

Honderd jaar na Henri Polak komen ondernemers aan het woord over emancipatie. Kloosterman leidt hieruit af dat we nu moeten zoeken naar nieuwe configuraties tussen overheid, vakbeweging en ondernemerschap.